

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK

Az Entz Géza-díj átadása Imreh Istvánnak

A Gróf Mikó Imre Alapítvány és az Erdélyi Múzeum-Egyesület öt évvel ezelőtt, a nyolcvanéves korában, 1993. március 3-án elhunyt Entz Géza professzor emlékére és tiszteletére, róla elnevezett tudományos díjat alapított, melyet ötévenként ítélnek oda egy arra érdemes, kiemelkedő teljesítményt felmutató tudósnak. A díj első jutalmazottja Imreh István ny. egyetemi tanár, aki 1998. március 3-án, Egyesületünk ünnepi összejövetelén vette át a megtisztelő kitüntetést.

Fülöp Géza kuratóriumi elnök beszéde

Hölgyeim és Uraim! Kedves Kollégák, kedves Barátaim!

Entz Géza professzor tiszteletére s rá emlékezendő jöttünk össze ma itt Kolozsvárt az Erdélyi Múzeum-Egyesület székházában: az Egyesület vezetősége és tagjai, a Gróf Mikó Imre Alapítvány képviselői, családtagok, barátok és tisztelők s valamennyien az erdélyi magyar tudományosság művelői, illetve a magyar művelődés ügyének támogatói és pártfogói. Több indoka is lehetne találkozásunknak: 1913. március 2-án született, 1993. március 3-án hunyt el Budapesten a jeles professzor; születésének 85., halálának pedig 5. évfordulójára emlékeztünk, emlékezünk tehát tisztelettel és kegyelettel a tegnapi, illetve a mai napon. De ezen túlmenően mostani találkozásunk konkrét oka és célja az, hogy átadjuk – első alkalommal – az Entz Géza professzor emlékére és tiszteletére az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a Gróf Mikó Imre Alapítvány által alapított és a róla elnevezett Entz Géza tudományos díjat.

Entz Géza a magyarországi és általában az egyetemes magyar művészettörténet, művelődéstörténet európai rangú művelője és képviselője s egyben a magyar műemlékvédelem fáradhatatlan szervezője, a magyar műemlékek megismertetője, értékük tudósítója volt, s mindezen a tevékenységi területeken belül is kiemelkedő helyet foglalt el tudományos munkásságában és gyakorlati életművében egyaránt Erdély középkori művészeti emlékeinek a kutatása, az erdélyi medievisztika legkülönbözőbb területeinek (történelem és segédtudományai, régészet stb.) a vizsgálata. Az erdélyi tudományosságért – kutatómunkája és szakirodalmi munkássága mellett, amelyet nincsen mód itt ismertetni és elemezni mindezek a tevékenységi területeken – mint Kolozsvárt élő és működő szakember gyakorlati téren is igen sokat tett. 1941-től szinte egy évtizedet töltött itt. 1950-ben bekövetkezett betiltásáig tevékeny munkatársa volt az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek, 1945 és 1950 közt művészettörténet-professzora a Bolyai Tudományegyetemnek, tanítványai közül kerültek ki az erdélyi művészettörténeti, művészeti-topográfiai kutatás jeles későbbi szakemberei. Ő kezdte el az Erdélyi Múzeum középkori anyagának a rendezését, s kezdeményező szerepe volt az erdélyi műemlékek számbavételének a terén is. A második világháborút követő zűrzavaros időszakban – másokkal együtt – sokat tett a veszélyeztetett vidéki erdélyi levéltárak, gyűjtemények biztonságba helyezése érdekében; rendkívül fontos forrásanyagok kerültek ennek során pl. az Erdélyi Múzeum-Egyesület szakszerű kezelésébe, gondnoksága alá.

Amikor az 1950-ben betiltott Erdélyi Múzeum-Egyesület 1990-ben – az új román kormányzat engedélyével – újjáalakult, és folytatta munkásságát, a Budapesten élő Entz Géza a nehéz helyzetben lévő kolozsvári egyesület segítségére kezdeményezte a Gróf Mikó Imre Alapítvány létrehozását, és megszervezte megalakulását. Az Alapítvány 1991-ben azzal a kizárólagos céllal jött létre és kezdte meg tevékenységét, hogy egyetlen és kizárólagos célja az Erdélyi Múzeum-

Egyesületben folyó tudományos munka anyagi és erkölcsi támogatása. E célkitűzés tényleges megvalósítása terén kiemelkedő szerepe és úttörő érdeme ugyancsak Entz Gézának volt, aki az Alapítvány munkáját – kuratóriumának első elnökeként – elhunytáig, 1991 és 1993 között kitűnő szervezőkészséggel és nagy hozzáértéssel irányította. Egyénisége és tevékenysége példa lehet, sőt példa kell hogy legyen számunkra – az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetőségének és a Gróf Mikó Imre Alapítvány kuratóriumának – az erdélyi magyar tudományosságért végzett közös munkánk terén. Köszönetet mondunk tehát R. Várkonyi Ágnes professzorasszonynak, a Mikó-Alapítvány kuratóriuma akkori elnökének és Jakó Zsigmond professzornak, az újjáalakult Erdélyi Múzeum-Egyesület első elnökének, Entz Géza barátjának és korábbi munkatársának, hogy halála után, 1993-ban kezdeményezték az Entz Géza emlékére és tiszteletére róla elnevezett tudományos díj alapítását, amelyet a két testület tagjai támogattak és megvalósítottak. Az Entz-díjjal az Entz Géza halálát követő minden 5. esztendőben elhalálozása napján, március 3-án olyan, az általa is művelt tudományterületek valamelyikéhez tartozó, erdélyi témájú mű jutalmazására kerül sor, amely jelentékeny tudományos értékű munka. Első alkalommal az Egyesület és az Alapítvány kuratóriuma Imreh István kolozsvári egyetemi tanárnak, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjának adományozta az Entz Géza-díjat *Látom az életem nem igen gyönyörű. A madéfalvi veszedelem jegyzőkönyve* című munkájáért és a székelység múltját feltáró kutatásaiért.

A kuratórium nevében tisztelettel gratulálok Imreh Istvánnak.

R. Várkonyi Ágnes laudációja

Imreh István munkája, *Látom az életem nem igen gyönyörű. A madéfalvi veszedelem jegyzőkönyve* című könyve szerves folytatása eddigi munkásságának, és harmonikusan illeszkedik életművébe.

A kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetem tudós professzora, kötetek és tanulmányok sorának szerzője a tudomány legjobban szintjén valósította meg a korszerű társadalomtörténet művelésének egyetemes követelményeit és a kisebbségbe szorult erdélyi magyar tudományosság speciális feladatait. Munkái – hogy csak a legfontosabbakat említsem – *A rendtartó székely falu* (Bukarest 1973), *Erdélyi hétköznapiak 1750–1850* (Bukarest 1979), *A törvényhozó székely falu* (Bukarest 1983), *Székelyek a múlt időkben* (Budapest 1987), *Kászonszéki krónika 1650–1750* (Társzerző Pataki József. Budapest-Bukarest 1992) – következetes tudományos tevékenység, módszertanilag, elméletileg egyaránt egységes életmű tanúbizonyságai. Ezt az életművet a történettudomány három értékkategóriája jellemzi. Ezek: a források széles körű ismeretere, kritikájára és komplex felhasználására épülő módszer, a magyar és a nemzetközi történetírás legjobb hagyományainak folytatása és a korszerű egyetemes szemlélet.

Ma már Magyarországon minden egyetemista is tudja, hogy Imreh István fedezte fel, tárta fel és összegyűjtve tette közzé a székely falutörvényeket. Alig számba vehető az átkutatott levéltárak sokasága az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárától a sepsiszentgyörgyi, csikszeredai levéltárakon, egyházi levéltárakon át a Magyar Országos Levéltár különböző állagaiig. Oklevelek, törvények, missilisek, protokollumok, közigazgatási iratok, parancsolatok, 16–19. századi emlékiratok, céhlevelek, újságok sokaságát vizsgálta meg és emelte rendszerezetten a történelem folyamatába. Objektivitására jellemző például, ahogy a Nemes Lakatos, Puskatsináló és Üveges Egyesült Czéh rendelkezésében kimutatja, hogy az valójában a zseniális erdélyi gépgyártó, Rajka Péter találmányainak érvényesülését akadályozta. Imreh István azok közé tartozik, akik az írott forrásokon kívül más jellegű dokumentumokkal is dolgoznak. Írásaiban egyaránt rálapozhatunk a fényképek, a tárgyak, a szerszámok történeti bizonyító értékét hangsúlyozó

zó részletekre és mesteri utalásokra, amint a földhasználati gyakorlatnak vagy az ünnepek rendjének történelmi hátterét, az elődök munkáját őrző utalásait megvilágítja.

Ma, amikor szinte gyakorlattá kezd válni tudományos életünkben, hogy az előttünk járó generációk munkáját nem becsülik, sőt nem is tartják számon, Imreh István eljárása példaértékű: írásai olyan jelentős történetírók s gondolkodók teljesítményeit tudatosítják és építik tovább, mint Benkő József, Aranka György, Szilágyi Sándor, Brassai Sámuel, Tagányi Károly, Kelemen Lajos, Bibó István és mások. Hajnal István tanulmányát – miként maga írja – már a bálványosváraljai falukutató tábor tagjaként olvasta. Művei pedig nemcsak azt bizonyítják, hogy Hajnal István társadalomtörténelmi látásmódját érvényesítette, de az erdélyi körülményekre alkalmazva, a székelység sajátos viszonyaival gazdagítva tovább is fejlesztette bizonyos értelemben. Nagy figyelemmel tartotta számon mindig az erdélyi román és a szász történetírók munkásságát, és megnyerte például Camil Mureșanu, Friedrich Teutsch érdeklődését. Ezt a sok forrásból áradó történetismeretet pedig képes volt egyetlen folyamba fogni.

Imreh István történetiszemléletéről szólva mindenekelőtt széles körű nemzetközi tájékozottságát illő hangsúlyozni. Korán, már 1976-ban kiemelte például Pierre Chaunu, Lucien Febvre, Marc Bloch társadalomtörténelmi látásmódjának jelentőségét. Felhasználta Huizinga, Durkheim, Georg Simmel eredményeit, és vizsgálataiban alkalmazta a rokon tudományok, a néprajz, zenetörténet, jogtörténet, szociológia felismeréseit. Komplex látásmódot érvényesített, és azért mélyedt el a részletekben, hogy minél teljesebb egységben ismerhesse meg a társadalom egészét. Szemléletének számomra különösen megragadó sajátossága, hogy műveiben mindig árnyaltan és működésében ábrázolja a társadalmat és a művelődést. S ha meggondoljuk, hogy miként élnek tovább még ma is a sablonszerű, merev tablók, a szélsőséges nézetek térségünk múltjáról, Imreh István történetírásának értékeit aligha tudjuk eléggé hangsúlyozni.

Művei hatalmas időszakot fognak át. Súlypontját a 16. század közepétől az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc történetéig terjedő idő alkotja. Az emberek, az emberi teljesítmények érdeklik, de mert tudja, hogy a személyiség közösség nélkül nem létezik, az egyént a közösség összetartó ereje őrizheti meg, vizsgálatai fókuszában az erdélyi társadalom s főleg annak paraszti rétegei állnak. Megállapításai széles mértékben érvényesek, s a társadalom-, művelődés-, néprajz-, gazdaság- és mentalitástörténet kutatói számára egyaránt hasznosíthatóak.

Feltárta és közzétette a székely faluközösségek életét, szokásrendjét dokumentáló gazdag anyagot, s nemzetközi összehasonlító vizsgálatokkal jelölte ki a székely falutörvények helyét a magyar és az egyetemes történelemben. A nemzetközi történetírásban elsődleges társadalomtörténelmi forrásként becsült falutörvények alapján rekonstruálta a székely közösségek évszázadokon át működő rendtartását, vagyoni, jogi, közösségi viszonyait, konfliktusait, etikai értékrendjét, természethasználatai követelményeit és viszonyrendszerét az évszázadok során változó tágasabb politikai, gazdasági környezetéhez. A székelyek általa feltárt erdővédelme, környezetkezelési gyakorlata ma már egyetemi tananyag. Műveiben mindig képes láttatni a régi évszázadok életének sokrétűségét, a tárgyi eszközöktől az iskolázáson át a mindennapi élet ezerféle változatáig és a könyvért pereskedő kászoniakig, érzékeltetve, hogy az emberi együttélés formái érzékeny szintjelzői, minőségi mutatói a művelődésnek.

Imreh István történetírása, egész életműve egyaránt szolgálja a nemzeti és az egyetemes önismeretet. Azt tanúsítja és érzékelteti, hogy ennek a régióknak kisebb-nagyobb történelmi tájai fölé „egyaránt Európa ege borul, időjárását egy világrész határozza meg, és légköri változásait szomszédaival együtt kell elviselnie”.

Budapest, 1998. február 27-én